

УДК 349.6

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-4-69-74

Шульга С. В.©

доктор юридичних наук, доцент
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Енергетична безпека сьогодні ключовим фактором розвитку економіки будь-якої держави, запорукою забезпечення нормальних умов існування громадян, а отже, становить важливість для забезпечення національної безпеки. Однак рівень енергетичної безпеки України далекий від належного, що підтверджується постійним зростанням тарифів на енергетичні ресурси порівняно з низьким рівнем доходів громадян, практикою так званих «віялових» відключень електроенергії, монополізацією енергетичної сфери та значною залежністю від імпорту енергоносіїв.

Україна є державою-імпортером енергетичних ресурсів, що робить її вразливою до чинників політичного тиску з боку інших держав. На сьогоднішній день нашій державі необхідно напрацювати якісно нову стратегію енергетичної безпеки, яка дозволить диверсифікувати джерела надходження енергетичних ресурсів, обумовить стрімкий розвиток альтернативних джерел енергії та енергозберіжних технологій. З огляду на це актуальним є вивчення досвіду країн ЄС у сфері правового регулювання енергетичної безпеки за схожих з Україною умов. Підсилює вказану тезу і євроінтеграційний вектор розвитку нашої держави, що вимагає імплементації норм європейського права.

Ключові слова: енергетична безпека, національна безпека, правове забезпечення енергетичної безпеки, енергетична безпека України, енергетична безпека ЄС.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відсутня єдина стратегія енергетичної безпеки, що накладає відбиток на сучасний стан національної безпеки держави, оскільки енергетична безпека виступає ключовим фактором розвитку економіки будь-якої держави, запорукою забезпечення нормальних умов існування громадян. Рівень енергетичної безпеки України далекий від належного, про що свідчить постійне зростання тарифів на енергетичні ресурси попри низький рівень доходів громадян, «віялові» відключення електроенергії, монополізація енергетичної сфери та значна залежність від імпорту енергоносіїв.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженню окремих аспектів правового забезпечення енергетичної сфери присвячені праці Ф. Барбира, С. Білоцького, Д. Бохме, О. Вишнякова, А. Кокошина, Б. Кормича, В. Муравйова, А. Новицького, Р. Петрова, М. Роггенкампа, К. Талуса, С. Улгаті та ін.

Метою статті є аналіз сучасного стану правового забезпечення енергетичної безпеки в Україні та його відповідність узятим зобов'язанням згідно з угодою про асоціацію з ЄС. Відповідно до цього автор аналізує українське енергетичне законодавство на відповідність Європейським директивам, з'ясовує подальші перспективи розвитку вітчизняного законодавства, здійснює аналіз взаємозв'язку та взаємозалежності української енергетичної галузі та ЄС і пропонує спільні напрямки розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розпорядження КМУ «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» [1] виділяє наступні фактори наявного низького рівня забезпечення енергетичної безпеки України: відсутність реформування енергетичних ринків в Україні; монополізація енергетичного сектору економіки; відсут-

© Шульга С. В., 2019

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9343-8647>

shulga_y@nubip.edu.ua

ність інтегрованості енергетичного сектору України до енергетичних ринків ЄС та загальної системи європейської енергетичної безпеки; низький рівень енергетичної ефективності та забезпечення енергозбереження; слабка система диверсифікації джерел і маршрутів енергопостачання; залежність від імпорту енергоресурсів; відсутність умов для надійного енергозабезпечення та транзиту енергоресурсів територією України; захищеності енергетичної інфраструктури від терористичної загрози; зменшення обсягу власного видобутку енергоносіїв; низька ефективність використання енергоносіїв; слабке впровадження енерго- та ресурсозбережних технологій. Подолання вказаних викликів сьогодні є основним завданням України в рамках забезпечення національної безпеки.

Проте наявність нормативно визначених факторів не є єдиною причиною забезпечення енергетичної безпеки в державі. Актуалізують це і підписані державою міжнародні зобов'язання, що мають на меті забезпечення набагато ширшого спектру інтересів, включаючи і забезпечення загальної екологічної безпеки тощо. На сьогоднішній день прямим обов'язком України як суб'єкта світового співтовариства є забезпечення ощадливого використання енергетичних ресурсів, запровадження енергозбережних технологій, збільшення частки використання альтернативних джерел енергії, зменшення викидів CO₂ в атмосферу та ін. Зважаючи на це, сьогодні є критично необхідним напрацювання шляхів імплементації й адаптації вітчизняного енергетичного законодавства до вимог ЄС. На вищезазначене прямо вказують і положення підписаної урядом Угоди про Асоціацію України з Європейським Союзом, норми якого висувають умови адаптації енергетичного сектору України до стандартів ЄС з метою приєднання до єдиної енергетичної системи Європи [2]. Сьогодні інтеграція енергетичної безпеки України до ЄС – це не лише безпека України, а й безпека усього Європейського Союзу.

Слід відзначити, що процес інтеграції все ж таки розпочато. За останні роки ми спостерігаємо активне прагнення України до співробітництва з ЄС і в питаннях енергобезпеки, але передусім цей процес проходить у рамках економіко-політичної сфери. Адаптація правового регулювання досліджуваної царини на сьогоднішній день виконана фрагментарно, несистематично, що деякою мірою знівелювало загальну їх мету. Це твердження підтверджується рядом прийнятих Українським парламентом нормативних актів, котрі спрямовані на реформування енергетичного сектору. Так, прийнятий ЗУ «Про ринок природного газу» (2015) [3] декларував імплементацію вимог Третього енергетичного пакета ЄС (Директиви 2009/73/ЄС «Щодо спільних правил для внутрішнього ринку природного газу» та Регламенту ЄС 715/2009 «Про умови доступу до мереж транспортування природного газу») в межах підписаного Україною договору про заснування Енергетичного Співтовариства і передбачав прагнення лібералізації та реформування ринку природного газу, усунення єдиного масштабного гравця останніх років ПАТ «НАК «Нафтогаз України»», що одноосібно здійснював видобування нафти й газу, їх переробку, транспортування та зберігання тощо. Указаний закон запровадив створення нової моделі ринку природного газу, спрямовану на забезпечення вільної конкуренції й ефективного захисту прав та інтересів усіх учасників ринку газу, незалежно від форми власності. Однак на сьогодні не можна сказати, що його положення були повною мірою реалізовані, оскільки тепер, крім указаної компанії-монополіста, у конкурсах із видобутку, переробки та інших маніпуляцій з енергоресурсами беруть участь і його дочірні компанії та компанії-партнери, такі як ПАТ «Укртрансгаз» і ПАТ «Укргазвидобування». Тобто очікуваного результату у вигляді демонополізації отримано не було.

У межах Третього енергетичного пакета ЄС український парламент прийняв ЗУ «Про ринок електричної енергії» (2017) [4], що запроваджує з 2019 року можливість вибору постачальника енергетичних послуг, забезпечує конкуренцію та зниження цін для покупця електроенергії. Однак виконання вказаного закону гальмується з об'єктивних та суб'єктивних причин, до яких, у тому числі, можна віднести нормативну неврегульованість питання впровадження паралельних ринків, генеруючих потужностей та проблему накопичення боргів, детальну регуляторну та технічну інфраструктуру. Зважаючи на ці та інші причини, Представництво Європейського Союзу та ЄБРР рекомендували відтермінувати впровадження нового ринку електроенергії в Україні*.

Окрім того, на виконання вказаних законів було розроблено Нову Енергетичну

* В ЄС рекомендують Україні відкласти впровадження нового ринку електроенергії.
Українська правда.URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/05/24/648125/>

стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» від 18 серпня 2017 року, що ґрунтується на засадах посилення розвитку відновлюваної енергетики, зокрема збільшення частки використання «зеленої енергії», тобто сприяння використанню з боку населення та підприємств зеленого тарифу.

Проте у квітні 2019 році Верховна Рада України прийняла законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», чим обмежила громадян у можливості користування «зеленим тарифом». Указаний законопроект передбачає дію «зеленого тарифу» виключно для електричної енергії, виробленої споживачами за допомогою сонячних панелей «за умови їх розташування на дахах та/або фасадах капітальних будівель, споруд, встановлюється єдиним для всіх споживачів» [5]. Тим самим фактично забороняючи їх розташування на землі, що унеможливило збільшення напрацювання електроенергії пересічним громадянам. У той же час означений законопроект передбачив тарифні аукціони у 2020 році і лише для станцій понад 20 МВт. Очевидно, що на дахах будівель громадяни не зможуть напрацьовувати таку кількість електроенергії, що не дозволить їм брати участь у «зеленому тарифі». Тобто дія «зеленого тарифу» буде доступна виключно великим монополістам на ринку альтернативних джерел енергії. Указані та багато інших фактів свідчать про неефективність ведення державної політики щодо забезпечення енергетичної безпеки в Україні.

Слід звернути увагу також на відсутність важливого курсу держави на дерегуляцію енергетичної сфери, тобто зменшення державного впливу на енергетичний сектор України. Так, прийняття ЗУ «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг» (2016) [6] ознаменувало продовження курсу на державне управління енергетичним сектором, що, на нашу думку, не корелюється з європейськими стандартами. Проголошеною метою прийняття вказаного акта є усунення монополій та здійснення державного регулювання діяльності учасників енергетичного ринку України, однак очевидно, що, на думку законодавця, держава має здійснювати управління енергетичним сектором безпосередньо. Закон визначає правовий статус державного регулятора у сфері енергетики та комунальних послуг, що здійснює регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Тобто держава, користуючись імперативним впливом, здійснює регулювання енергетичного сектору замість створення однакових умов для всіх суб'єктів енергетичної сфери та зменшує вплив на ціноутворення. На нашу думку, держава має створити прозорі умови та однакові правила для всіх гравців енергетичного ринку, тим самим зменшивши власний вплив на ринок енергетичних ресурсів.

З огляду на те, що Україна є географічною частиною Європи, вона з об'єктивних причин має бути енергетично та економічно інтегрованою в Європейський Союз із подальшим членством у цій організації. Підсилюється ця теза й тим, що сьогодні між Україною та ЄС налагоджено тісний взаємозв'язок у політичній, економічній та енергетичній сфері. Так, Україна є ключовим транзитером енергоресурсів, вона транзитуює майже половину природного газу з РФ до ЄС, що становить близько 20 % від частки загального імпорту природного газу в ЄС. Із цього можна зробити висновок, що ЄС є зацікавленим у стабільному розвитку України як держави-транзитера енергетичних ресурсів.

Для України співпраця в енергетичній сфері з ЄС займає ключове місце з огляду на інвестиційні та технологічні можливості останнього. А з моменту підписання Угоди про асоціацію з ЄС формування правового регулювання співробітництва в питаннях енергетики стало невід'ємною складовою процесу європейської інтеграції України, а його динаміка зумовлена як загальними інтеграційними процесами, так і економічними та політичними факторами розвитку європейського енергетичного ринку.

Зрештою, будучи переважно імпортерами енергетичних ресурсів, Україна та ЄС мають однакові цілі – забезпечити безперебійне постачання енергетичних ресурсів у достатніх для нормального функціонування економіки об'ємах, за прийнятну ціну, забезпечення конкуренції на ринку енергетики та дерегуляцію з боку держави.

Однак слід зауважити, що на стан співробітництва між Україною та ЄС у питаннях енергетики впливала протягом тривалого часу і продовжує впливати й надалі специфіка українсько-російських відносин, оскільки РФ для держав-членів ЄС виступає як ре-

сурсна держава – держава-постачальник енергоресурсів, а Україна в такому енергетично-му ланцюзі є транзитною державою [7, с. 197].

Цікавим фактом є активізація співробітництва в енергетичній сфері між Україною та ЄС у період так званих енергетичних війн, а саме перебоїв в постачанні природного газу з РФ 2005–2006 рр., 2008–2009 рр., 2014 р. Із цього моменту проблеми транзиту природного газу через українську ГТС стають одними з пріоритетних напрямків політики енергетичної безпеки ЄС, а їх вирішення розглядається у двох аспектах: диверсифікації джерел постачання та забезпечення стабільності енергетичного сектору України.

Можна стверджувати, що новітній етап співпраці України та ЄС у царині електроенергетики почався з моменту підписання та ратифікації Договору до Енергетичної Хартії (ДЕХ) [8] та Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) [9]. Указані документи закріплювали основні засади енергетичного співробітництва України та ЄС відповідно до принципів ринкової економіки та Європейської Енергетичної Хартії в умовах поступового об'єднання енергетичних ринків у Європі. УПС визначала такі галузі співробітництва:

- підвищення якості та безпеки енергозабезпечення економічно прийнятним і природобезпечним шляхом, включаючи диверсифікацію постачальників;
- запровадження низки інституційних, правових, фінансових та інших передумов, необхідних для сприяння зростанню торгівлі енергією та інвестиціям;
- сприяння економії енергії та її ефективному використанню;
- модернізація, розвиток і диверсифікація енергетичної інфраструктури тощо.

Сьогодні Україна є не лише транзитером енергетичних ресурсів, але й постачальником електричної енергії до Польщі, Словаччини та Румунії. Поставки електроенергії до останніх двох країн демонструють динаміку зросту, оскільки за останні роки постачання збільшилось майже на 30 %*.

На виконання цих та інших завдань Україна та ЄС спрямовують правові та політичні зусилля, зокрема ЄС запроваджує новітні енергозбережні технології, розширює спектр альтернативних джерел енергії та диверсифікує поставки енергетичних ресурсів.

Висновки. Проаналізувавши правове забезпечення політики у сфері енергетичної безпеки України та ЄС, можемо відзначити, що воно відбувається поступово та визначає надзвичайно важливі напрямки розвитку. У ключовій прерогативі досягнення енергетичної безпеки держав має бути забезпечення ключових напрямків, а саме: диверсифікації поставок енергетичних ресурсів, підсилення ролі енергозбережних технологій та поширення використання альтернативних джерел енергії. Розвиток правового забезпечення політики у сфері енергетичної безпеки України, окрім указаних напрямків, має включати також: демонополізацію ринку енергетичних ресурсів; дерегуляцію ринку з боку держави; зниження рівня корупції та впливу політичної волі владних еліт на енергетичний ринок України.

Слід також сказати, що вітчизняна державна політика у сфері забезпечення енергетичної безпеки має значну кількість позитивних рішень, відповідно до взятих на себе зобов'язань, що були продиктовані Угодою про асоціацію з ЄС. У той же час слід відзначити широкий ряд проблем, що сьогодні гальмують досягнення цілей енергетичної безпеки та інтеграцію українських енергосистем у єдиний європейський простір. Серед них слід указати відсутність політики дерегуляції енергетичного сектору, відсутність оптимізації та систематизації енергетичного законодавства, його колізійність і толерантність до монопольного становища учасників енергетичного ринку. Україні слід налагодити більш тісний зв'язок із ЄС щодо інтеграції її енергосистем в енергетичні системи останнього, ініціювати створення міжнародних, публічно-правових інституцій щодо посилення співпраці на всіх ключових напрямках енергетичної безпеки, що носитимуть не лише дорадчо-консультативний характер, але й матимуть можливість безпосереднього впливу на процес входження України в єдину енергетичну систему ЄС.

Список використаних джерел

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року». Верховна Рада України. 2013. № 1071 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120_13.

* За даними інформаційного агентства «Інтерфакс-Україна», Україна в 2017 р. збільшила експорт електроенергії на 28,6 %. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/480343.html>

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Верховна Рада України. 2014. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011201.
3. Закон України «Про ринок природного газу». Відомості Верховної Ради. 2015. № 27 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19>.
4. Закон України «Про ринок електричної енергії». Відомості Верховної Ради. 2017. № 27-28 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії». Відомості Верховної Ради. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2712-19>.
6. Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг». Відомості Верховної Ради. 2016. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19>.
7. Грабович Т.А. Правові основи політики енергетичної безпеки ЄС: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 197 с.
8. Закон України «Про ратифікацію Договору до Енергетичної Хартії та Протоколу до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів». Відомості Верховної Ради України. 1998. № 26. Ст. 150.
9. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. Офіційний вісник України. 2006. № 24. Ст. 1794.

Надійшла до редакції 27.11.2019.

References

1. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennya Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 roku». [Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Energy Strategy of Ukraine for the Period up to 2030”]. Verkhovna Rada Ukrainy. 2013. № 1071 r. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120_13. [in Ukr.].
2. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu, z odniyei storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimy derzhavamy-chlenamy. [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States]. Verkhovna Rada Ukrainy. 2014. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011201. [in Ukr.].
3. Zakon Ukrainy «Pro rynek pryrodnoho hazu». [The Law of Ukraine “On the Natural Gas Market”]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady. 2015. № 27 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19>. [in Ukr.].
4. Zakon Ukrainy «Pro rynek elektrychnoyi enerhiyi». [Law of Ukraine “On the Electricity Market”]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady. 2017. № 27-28 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>. [in Ukr.].
5. Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennya konkurentnykh umov vyrobnytstva elektrychnoyi enerhiyi z al'ternatyvnykh dzherel enerhiyi». [Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia konkurentnykh umov vyrobnytstva elektrychnoi enerhii z alternatyvnykh dzherel enerhii»]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2712-19>. [in Ukr.].
6. Zakon Ukrainy «Pro Natsional'nu komisiyu, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferakh enerhetyky i komunal'nykh posluh». [Law of Ukraine “On the National Commission for State Regulation in the Fields of Energy and Utilities”]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady. 2016. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19>. [in Ukr.].
7. Hrabovych, T.A. (2016) Pravovi osnovy polityky enerhetychnoyi bezpeky YES [Legal bases of EU energy security policy]: dys. ... kand. yuryd. nauk. Odessa. 197 s. [in Ukr.].
8. Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiyu Dohovoru do Enerhetychnoi Khartii ta Protokolu do Enerhetychnoi Khartii z pytan' enerhetychnoi efektyvnosti i sumizhnykh ekolohichnykh aspektiv». Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. [The Law of Ukraine “On Ratification of the Energy Charter Treaty and the Energy Charter Protocol on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects”. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine] 1998. № 26. St. 150. [in Ukr.].
9. Uhoda pro partnerstvo i spivrobitnytstvo mizh Ukrainoyu i Yevropeys'kymy Spivtovarystvamy ta ikh derzhavamy-chlenamy vid 14 chervnya 1994 r. Ofitsiyniy visnyk Ukrainy. 2006. № 24. St. 1794. [Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the European Communities and their Member States of 14 June 1994. Official Journal of Ukraine. 2006. № 24. Art. 1794]. [in Ukr.].

SUMMARY

Shulga E. V. Legal regulation of energy safety in Ukraine: current situation and perspective.

Energy security today is a key factor in the development of the economy of any state, a guarantee of ensuring the normal conditions of existence of citizens, and therefore it is important for ensuring national security. Today, however, Ukraine's energy security is far from adequate, as evidenced by the steady increase of tariffs for energy resources compared to low incomes, the practice of so-called "power outages", monopolization of the energy sector, and significant dependence on energy imports.

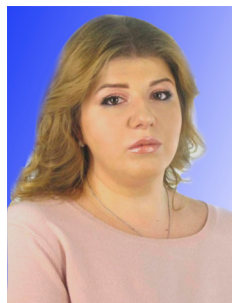
Ukraine is a state-importer of energy resources, making it vulnerable to political pressure from other states. Nowadays our country needs to develop a qualitatively new energy security strategy, which will allow diversifying the sources of mineral resources, will lead to rapid development of alternative energy sources and energy-saving technologies. In view of this, it is relevant to study the experience of EU countries in the field of legal regulation of energy security in view of their state of economic development under similar conditions with Ukraine. It reinforces this thesis and the Euro-energy vector of development of our country, which requires the implementation of the rules of European law.

Today, Ukraine lacks a single energy security strategy that imprints on the state's current state of national security. The purpose of the article is to analyze the current state of legal security of energy security in Ukraine and their compliance with the obligations undertaken in accordance with the Association Agreement with the EU and comparison with EU legislation. Accordingly, the author analyzes the Ukrainian energy legislation, which has been adopted in accordance with the European directives, the state of legal security of energy security in the EU and further prospects for the development of national legislation. It analyzes the interconnections and interdependencies of the Ukrainian Energy Sector and the EU and proposes common directions for development.

Keywords: *energy security, national security, legal security of energy security, energy security of Ukraine, EU energy security.*

УДК 347.965.43

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-4-74-81

Резворович К. Р.®
кандидат
юридичних наук
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ)

Рябошапка К. В.®
курсант
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розкрито зміст інституту представництва в цивільно-правовій доктрині та доктрині цивільного процесу. Методологічну основу дослідження склали такі методи, як: формально-логічний, системний аналіз, діалектичний та герменевтичний.

Визначено коло осіб, які можуть бути представниками в цивільному процесі. Виконано системний аналіз положень Цивільного процесуального кодексу України на предмет особливості здійснення представництва фізичних осіб у цивільному процесі. Досліджено проблеми обмеження кола осіб, що можуть бути представниками в цивільному процесі. Виконано аналіз процесуальної правоздатності та її підтвердження різними особами, що можуть здійснювати представництво в цивільному процесі. За результатами дослідження встановлено, що сучасний Цивільний процесуальний ко-

© Резворович К. Р., 2019
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>
goldkristina@gmail.com

© Рябошапка К. В., 2019
kseniariaboshapka@gmail.com